

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS8007>

Number: 74 , p. 197-204, Spring 2019

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayın Kabul Tarihi / Article Acceptance Date

18.02.2019

19.03.2019

Yayınlanma Tarihi / The Published Date

25.03.2019

**ÇILDIRLI ÂŞIK ŞENLİK'İN ŞİİRLERİNDE ÜNSÜZ
BENZEŞMELERİ VE BUNLARIN EKLERE YANSIMASI***
*CILDIRLI ÂŞIK SENLİK BUNLARS CONSONANTS IN THE POEMS AND
THEIR REFLECTION*

Arş. Gör. Dr. Özlem Yıldırım

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7045-1286>

Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

yildirimoazlem054@gmail.com

Öz

Duygu ve düşüncelerini doğaçlama olarak saz eşliğinde dile getiren ve sözlü geleneğin en önemli temsilcileri olan âşıklar, içinden çıktıkları yörenin halkına duygu ve düşünceleri ile tercüman olmakla birlikte halkın manevi değerlerini yansıttıkları deyişleriyle buldukları yöreye mal olmuş birer dil ve kültür taşıyıcısı olarak önemli görev üstlenmektedirler. Bu âşıklardan biri de Doğu Anadolu âşıklık geleneğinde çok önemli yeri olan Çıldırli Âşık Şenlik'tir. Yaşadığı yüzyıla damgasını vuran ve önemli bir halk âşığı olan Çıldırli Âşık Şenlik'in deyişleri, içinde bulunulan çağın sosyal, siyasal ve toplumsal olaylarını inceden inceye işleyerek milli ve toplumsal bilincin birer değer taşı haline gelmiştir. Çoğu didaktik özellikte olan deyişler, içerisinde taşıdığı bilgi ve anlam yoğunluğunun yanı sıra sahibinin mensup bulunduğu yörenin ve halkın dilini yansıtma açısından da ayrıca ele alınmayı gerektirmektedir. Hiçbir âşık mensubu olduğu, doğup büyüdüğü topraklardan, bölgeden ve bölge halkının dilinden ayrı düşünülemez. Halk âşıklarının daha çok doğaçlama şekilde söyleyerek vücuda getirdikleri deyişlerinde ait oldukları yörenin ağız özellikleri tüm zenginliği ile yer bulmaktadır. Bu çalışmada sadece döneminde değil bugün de deyişleri dilden dile dolaşan usta bir halk âşığı ve aynı zamanda bir Karapapak/Terekeme Türkü olan Şenlik'in şiirlerinde görülen ve ağız özellikleri açısından önem taşıyan ünsüz benzeştirmeleri konusu ele alınmıştır. Şenlik'in şiirle-

* Bu makale, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Programında 2018 yılında tamamlanan "Çıldırli Âşık Şenlik'in Şiirlerinin Dili (Giriş- Gramer - Metin - Dizin)" başlıklı doktora tezinden hareketle yazılmıştır.

rinde tespit edilen ünsüz benzeştirmeleri ses hususiyeti açısından ayrıntılı biçimde sınıflandırılarak verildikten sonra bu hususiyetlerin özellikle bazı yapım ve çekim eklerindeki durumu yine şiirlerden tespit edilen örneklerle ayrıntılı olarak verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çıldırli Âşık Şenlik, Terekeme/Karapapak, Şiir, Ağız, Ünsüz Benzeştirmeleri

Abstract

Minstrels, who express their emotions and thoughts accompanied by their saz (a stringed instrument) and are the single most important representatives of the oral tradition, serve as interpreters of the people among whom they are a part of as well as reflecting their spiritual values through improvised tunes and playing a significant role both as the carriers of language and culture. One of these minstrels was Âşık Şenlik of Çıldır, who held an important place within the Eastern Anatolian minstrel tradition. As a lover of his people, his tunes, which were the hallmark of the century in which he lived, were deeply themed around the social, political, and societal events of that period, and thus became etched both in the consciousness of the nation and its people alike. Most of his tunes were didactic in nature, and in addition to being rich in knowledge and meaning, they must separately be addressed in terms of reflecting the language of the people and the region he belonged to nevertheless. No minstrel cannot be thought separate from their lands, region, and the local people. Their tunes, in which they sing in improvisation with the entire body, therefore, carry the all of the dialectal richness of that region. This study examines the consonant harmonies found in poetries of the minstrel Şenlik, being a Karapapak/Terekeme Turk, which only carry tremendous resonance from the past into the present, but also hold significance from dialectal features. Upon classifying the phonetic qualities of these harmonies determined in his poems in detail, the status of these matters especially in some derivational affixes and inflections is given through various examples determined in his poetry.

Key Words: Âşık Şenlik of Çıldır, Terekeme / Karapapak, Poetry, Dialect, Consonant Harmonies

GİRİŞ

Sözlü edebiyatın en önemli temsilcileri olan âşıklar, doğaçlama söylemleri ile dilin etkin kullanıcıları arasında yer alırlar. Dilin doğal kullanıcıları arasında bulunan âşıklar yaşadıkları yüzyılın ve bölgenin dil özelliklerini deyişlerinde yansıtmaları açısından önemli birer dil/kültür taşıyıcısı konumundadırlar. Usta-çırak ilişkisi çerçevesinde gelişen ve şekillenen âşıklık geleneğinde her âşık kendinden önceki kuşağın dilinin temsilcisi olmakla beraber kendinden sonraki kuşağın dilini etkileme noktasında da önemli bir görev üstlenmektedir. Özellikle de temsil ettiği toplumun ağız özelliklerinin halk şairlerinin söylemlerine ve söylemleri ile vücut bulmuş şiirlerine, eserlerine yansıdığı yadsınamaz bir gerçektir.

Şöyle ki, "Ağız terimi taşra ağızına göre daha geniş bir alanda, lehçeye göre ise daha dar bir

alandanda kullanılan bir dil değişkenliğidir. Yani "Ağız" terimi, bir dil alanı içinde görülen konuşma biçimlerini, söyleyiş türlerini, kimi durumlarda da toplumsal özelliklerini yansıtan kullanımlar" olarak tanımlanabilir" (Kıran ve Eziler Kıran 2010: 279). Bu noktadan hareketle Çıldır'ın Suhara köyünde dünyaya gelen, Karapapak (Terekeme) Türklerinin ve Azerbaycan Türkçesinin Gence ağızına yakınlığı ile bilinen Karapapak ağızının en önemli temsilcilerinden biri olan XIX. yüzyıl âşıklarından Âşık Şenlik, Azerbaycan ve Doğu Anadolu halkının dil özelliklerini şiirleri, hikâyeleri ve atışmaları çerçevesinde etkin bir biçimde ortaya koyan dönem ve bölge âşığdır. Zengin bir söz varlığına sahip olduğu ortaya koyduğu türlerde açık bir şekilde görülen Çıldırli Âşık Şenlik'in şiirleri özellikle temsil ettiği bölgenin ağız hususiyetlerinden derin izler taşımaktadır.

Diğer Anadolu ağızlarında da görülen ses benzeştirmesi hadisesinin Kars ili ağızlarında ayrıca bir zenginlik ve çeşitlilik arzettiği bilinmektedir. Bu nedenle Kars ili ağızlarında görülen ses benzeştirmeleri hadisesinin yöresinin en önemli temsilcisi olan Şenlik'in şiirlerindeki durumu, ele alınması gereken bir husus özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada yer alan ünsüz benzeştirmeleri Ali Berat Alptekin ile Nizamettin Coşkun'un Çıldırılı Âşık Şenlik Divan'ında yer alan şiirler üzerinde çalışılarak tespit edilen örneklerden oluşmaktadır. Örneklerin karşısında yer alan numaralar ise Çıldırılı Âşık Şenlik Divan'ında yer alan şiir ve mısra sayılarını göstermektedir.

1. Ünsüz Benzeştirmeleri

Bir ünsüzün kendisine komşu olan ya da komşu olmayan herhangi bir ünsüzü etkileyerek, o ünsüzü çeşitli yönlerden ya tam olarak ya da kısmî olarak kendisine benzeştirmesi durumuna ünsüz benzeştirmesi denilmektedir (Buran, 1997: 50). Ünsüz benzeştirmesi, aslında bir ünsüz değişmesi hadisesidir. Fakat bu ses hadisesinin aynı prensibe dayanan çok çeşitli tezahürleri bulunduğu için ünsüz benzeştirmesi hususu ayrı bir konu olarak işlenmeyi gerektirmektedir. Ayrıca "İçseste ünsüz benzeşmesine çok rastlanılan Anadolu ağızları, bu bakımdan zengin bir malzameye sahiptir" (Erdem, 2009: 14). Özellikle Kars ili ağızlarında ünsüz benzeştirmeleri oldukça zenginlik ve çeşitlilik göstermektedir.

bahane > mahana (112/32)
biñ > min (159/21, 160/19, 166/23)
bin- > min- (97/25, 99/25, 107/10, 162/23).

-m-...-z- > -m-...-n- Benzeştirmesi

ver-me-z+iz > vermeniz (97/4).

1.2. İlerleyici Benzeşme

Birbirine benzeşen ünsüzlerden birinci ünsüzün ikinci ünsüzü kendisine benzetmesi olayıdır (Günşen, 2000: 71).

1.2.1. Yarım Benzeşme

Bu benzeştirme hadisesi, birinci ünsüzün ikinci ünsüzü etkileyerek ona kendi

Bunlardan bazıları bütün Kars ağızlarında görüldüğü hâlde, bazıları yalnız Kars Azerileri ve Terekemeleri ağızlarında görülmektedir. Ünsüz benzeştirmesinin en yaygın olduğu ağzın Kars Terekemeleri ağzı olduğunu söyleyebiliriz. Terekeme ağzından sonra ise onu Azeri ağzı takip etmektedir (Ercilasun, 2002: 125). Kars yöresine mensup bir âşık olması ve bir Karapapak yani Terekeme Türkü olması sebebiyle Şenlik'in şiirlerinde de ünsüz benzeştirmelerine sıkça rastlanmaktadır. Şenlik'in şiirlerinde tespit edilen ünsüz benzeştirmeleri hadiseleri şunlardır:

1.1. Uzak Benzeşme

Uzak benzeşme, ilerleyici ve gerileyici uzak benzeşme olarak iki biçimde de şiirlerde yer almaktadır.

b-...-n- > m-...-n- Benzeştirmesi

Özellikle **ben**, **bin-**, **biñ** sözcüklerinin ön sesinde meydana gelen **b- > m-** benzeştirmesi Azeri ağızlarının karakteristik bir özelliği durumundadır. Buna karşılık Azeri ağzının karakteristik özelliğini oluşturan bu kelimelerdeki **b- > m-** değişimi başka bir ifadeyle benzeştirmesi diğer Anadolu ağızlarında Azeri ağzındaki kadar fazla görülmemektedir (Gülensoy, Amanoğlu ve Küçükler, 2009: 31). Şenlik'in şiirlerinde tespit ettiğimiz bu ses benzeştirmesinin örneklerinden bazıları şunlardır:

ben > men (4/7, 14/3, 40/3, 99/17, 108/17)
biñ > min (159/21, 160/19, 166/23)

özelliğinden bir veya daha fazlasını vermesi veya birinci ünsüzün ikinci ünsüzü bir ya da iki özelliği bakımından kendisine benzetmesi durumunda görülür (Kalay, 1998: 48).

-md- > -mn- Benzeştirmesi

Şiir metinlerinde az da olsa bu ses

benzeştirmesinin örneklerine rastlanmaktadır:

kelemnen (39/11)
hasretimnen (120/42)

zevkinnen (120/29)

-sl- > -sd-, -şl- > -şd- Benzeştirmesi

Bu benzeştirme /+lA-/ isimden fiil yapım ekinin başındaki "l" sesinin "d"ye dö-

nüşmesi biçiminde meydana gelmiş bir benzeştirme olarak şiirlerde karşımıza çıkmaktadır:

sesde (41/11)
yasdadı (144/11)
bağışdayan (158/38)

sesdene (114/14)
bağışda (158/2)
daşdadı (143/101)

1.2.2. Tam Benzeşme

Bu benzeştirme hadisesi, birinci ünsüzün boğumlanma noktası veya benzer yönlerden kendisinden farklı özellikler gösteren ikinci ünsüzü bütün yönlerden kendisine benzetmesi durumudur (Günşen, 2000: 71). Tam benzeştirme hadiseleri şiirlerde oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Sağır, 1995: 116).

rinde sıkça görülmektedir. Bu benzeştirme, "n" ile biten isim ve fiil kök veya gövdelerinden sonra "l" ile başlayan ekler (/+lAr/, /+lA-/ , /+lI/, /+lIK/ vb.) geldiği zaman eklerindeki "l" ünsüzünün çoğunlukla "n" sesine dönüşmesiyle meydana gelmektedir (Erten, 1994: 16). Şiir metinlerinde yoğun bir şekilde karşımıza çıkan bu benzeştirme türünün örnekleri şunlardır:

-nl- > -nn- Benzeştirmesi

Bu benzeştirme türü Şenlik'in şiirle-

müminneri (4/3)
yannış (151/32)
günnüh (44/12)
zenginnih (66/5)
müjganrı (74/3)
ganrı (99/70)

annayif (5/2)
cannar (7/12, 121/16)zamannar (10/9)
bilennnerin (46/8)
mahsunnar (73/12)
gerdannı (74/8)
annıyan (143/28)

-nd- > -nn- Benzeştirmesi

Kars ili ağızlarında "n" ile sona eren isimlerle zamir n'si ve 3. şahıs iyelik eki almış bulunan isimlerin çıkma hâllerinde, hâl ekinin başındaki "d" ünsüzü çok defa "n"ye dönüş-

mektedir. Öyle ki bu hadise Kars Azerileri ve Terekemeleri ağızlarında artık neredeyse kaidleşmiştir (Ercilasun, 2002: 126). Şenlik'in şiirlerinde bu benzeştirmenin örneklerine sıkça rastlanmaktadır:

elinnen (1/3, 70/9, 84/14, 54/24)
usdasınnan (40/9)
özünnen (66/6)
hepisinnen (151/80)
tufanınnan (179/6)

ucunnan (5/17, 16/9, 54/26, 63/5, 94/2)
mennan (54/23, 71/3, 73/10, 112/33)
guyruğunnan (70/11)
gerdannan (120/27)
üzünnen (146/25)

-rl- > -rr- Benzeştirmesi

/+lA-/ veya /+lAn-/ isimden fiil yapım ekinin başındaki "l" ünsüzünün "r"ye dö-

nüşmesi ile oluşan ve ilerleyici benzeştirme özelliği gösteren bu benzeştirmenin şiirlerde sadece bir örneğine rastlanmaktadır:

humarranif (129/2).

-lr- > -ll- Benzeşirmesi

Örneklerine sadece Azeri ve Terekeme ağızlarında rastlanılan bu benzeştirme hadisesinin meydana gelişi biraz değişik. Şöyle ki bu ağızlarda "l" ile biten fiillerin geniş ve şimdiki zaman çekimlerinin birinci

billem (131/13)

-dl- > -dd-, -tl- > -tt- Benzeşirmesi

Özellikle **-dl- > -dd-** veya **-tl- > -tt-** vb. ses benzeştirmeleri hususunda Muharrem Daşdemir'in tespiti çok önemlidir. Şöyle ki Muharrem Daşdemir "Terekeme/ Karapapak Ağızlarındaki İkili Biçimler ve Bunların Etnik Kökenle İlişkisi" adlı bildirisinde Terekeme ağızında diş/diş-diş eti (c, ç, s, z, ş, j, t, d) katı ünsüzlerinin komşuluğunda bulunan [l] seslerinin [d] ünsüzüne dönüştüğünü ifade etmektedir. Bu çalışmada bu olayın belli şartlarda [l] sesini [d] ya da [t] sesine dönüştüren Kazakça, Kırgızca ve Başkurtçaya benzediği ifade edilerek bu durum bu lehçelerle ilişkilendirilmektedir. Çalışmada ayrıca bu değişimin Anadolu'da sadece Terekeme ve Azerilerde görüldüğünden bahsedilmiş Azerilerde görülen durumun da Terekeme ağzının etkisiyle ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Bu çalış-

çiftlendi > çifttendi (116/5)

-zh- > -sh- > -ss- Benzeşirmesi

Şiir metinlerinde bir kelimedede örneği-

mezhep > meshep > messep (139/35)

2. Ünsüz Benzeştirmelerinin Bazı Yapım ve Çekim Eklerindeki Durumu

2.1. Çekim Ekleri

2.1.1. Çokluk Eki

Şiirlerde çokluk eki olarak **+/lAr/** ın

gün+ner (119/19)

nisa+lAr (21/11)

mümin+lAr (113/37)

şahıslarında ortada kalan zaman ekinin ünlüsü vurgusuzluk nedeniyle düşmekte ve böylece yan yana gelen **-lr-** ünsüzleri de **-ll-** ünsüzlerine dönüşmektedir (Ercilasun, 2002: 127-128). Şiirlerde iki kelimedede bu benzeştirmenin örneğine rastlanmaktadır:

çallam (99/62)

mada bu ses benzeştirmeleri hadisesiyle ilgili en önemli tespit ise belli şartlarda [l] sesinin [d] ya da [t] sesine dönüşmesi hadisesinin Kıpçak lehçelerinden olan Kazakça, Kırgızca ve Başkurtçaya benzerliğinden söz edilmesi ve bu ses benzeştirmelerindeki olayın Kıpçak Türkçesine dayanan bir unsur olduğuna işaret edilmesidir (Daşdemir, 2009: 1-10). Şiir metinlerinde de bu durumu örneklendiren iki çeşit ses benzeştirmesi bulunmaktadır. Bu benzeştirmelerden diğeri uzak benzeşme başlığı altında verilen **-sl- > -sd-**, **-şl- > -şd-** benzeştirmesidir.

Şiirlerde, bu benzeştirmenin **+/lAr/** isimden isim yapım eki ile **+/lAn-/** isimden fiil yapım ekinin başındaki "l" ünsüzünün t'ye dönüşmesi ile oluşmuş biçimlerine rastlanmaktadır:

bitli > bitti (148/12)

ne rastlanmaktadır:

yanı sıra ünsüz benzeştirmesi nedeniyle **+/lAr/** ekinin ilk ünsüzünün "n" ye dönüşmesi neticesinde ekin **+/nAr/** biçiminin de kullanımına rastlanmaktadır. Şiirlerdeki örneklerden bazıları şunlardır:

gul+lAr (7/10)

el+lAr (112/14)

o+n+nAr+dan (117/4)

gordon+nar (119/8)

2.1.2. Çıkma Hâli

Çıkma hâlinin şiir metinlerinde farklı bir kullanımı söz konusudur. STT' de kullanılan **/+DAn/** ekinin yanında **/+nAn/** ayrılma hâline de rastlanmaktadır. Bu ek ünsüz benzeştirmesi sebebiyle ekin ilk ünlüsünün **"n"** ye dönüşmesi neticesinde meydana gelmiştir. Ekin **/+nAn/** biçimi daha çok *"m, n, ñ gibi nazal*

nazar+**dan** (2/2)
hayal+**dan** (58/6)
ağzım+**nan** (19/6)

2.1.3. Vasıta Hâli

Vasıta hâli ekleri **/+IA/** ve **/+(I)nAn/**dır. Bu ek, fiilin ne ile, ne zaman yapıldığını ifade etmek için isme getirilir ve ekin asıl fonksiyonu vasıta ifade etmektir. Ekin aynı zamanda zaman ve tarz ifadesi taşıması da bu fonksiyonundan kaynaklanmaktadır. Bu ek *"ile"* edatının kısmen ekleşip ünlü uyumuna girmesi neticesinde **/+(I)nAn/**, **/+(y)nAn/** şeklinde de karşımıza çıkmaktadır ki bu durum ekin ile edatının üzerine **/+(A)n/** kuvvetlendirme ekini almasıyla ortaya çık-

senin+**le** (6/1, 6/11)
başgasıy+**nan** (21/2)
gedey+**nen** (49/6)
dil+**inen** (29/4)
söz+**ünen** (156/10)

2.2. Yapım Ekleri

2.2.1. İsim Yapım Ekleri

/+II/ ~ /+nI/

Şiir metinlerinde ekin daha çok sıfat özelliği taşıyan kelimeler yaptığı görülmekle

abdes+**li** (99/11)
boy+**lu** (37/5, 166/11)
gerdan+**nı** (74/8)

/+IİK/ ~ /+nİK/ ~ /+DİK/

"Türkçenin eskiden beri kullanılan en işlek isimden isim yapma eklerinden biridir. Başlıca

seslerle biten isim tabanlarına gelir" (Özkan, 1997: 39). Şöyle ki, ekin ünsüzü olan **"n"** sesi kendisinden sonra gelen çıkma hâli ekinin ilk ünsüzü **"d"** sesini kendisine benzeştirmek suretiyle **"n"** yapmakta ve ek **/+DAn/ > /+nAn/** olmaktadır (Buran, 1996: 204). Şiirlerdeki örnekler şunlardır:

men+**nen** (32/9)
ucun+**nan** (5/17)
elin+**nen** (1/3)

maktadır (Gülensoy vd., 2009: 43). Bir başka ifadeyle ekin **/+ile+n/** biçimi gerileyici benzeşmeyle **/+(I)nAn/** olduktan sonra, kökteki ses olan **i** ünlüsünü düşürerek **/+(y)nAn/** şeklinde ortaya çıkmaktadır diyebiliriz (Buran, 1996: 238). Bazı durumlarda Standart Türkiye Türkçesindeki gibi bazı durumlarda ise ses değişimi ve hece kaynaşması neticesinde **/+(y)nAn/** şeklinde kullanılan bu ekin uyumu bozmaması da dikkat çekmektedir (Allahverdiyeva ve Bulduk, 2013: 1117). Şiir metinlerindeki örneklerden bazıları şunlardır:

onlar+**la** (107/16)
can- u baş+**nan** (5/10)
dikkat+**ınan** (20/16)
nur+**unan** (16/5)

birlikte bu ekin başındaki **"I"** ünsüzünün şiirlerde ünsüz benzeştirmesi dolayısıyla kimi zaman **"n"** ünsüzüne dönüştüğü örneklerle de rastlanmaktadır:

at+**lı** (101/39)
dalga+**lı** (100/21)
müjgan+**nı** (74/3)

fonksiyonları yer, âlet, topluluk isimleri, mücerret isimler ve sıfat yapmaktır" (Ergin, 2009: 214). Şiirlerde bu ekin başındaki **"I"** ünsüzü ben-

zeştirme nedeniyle kimi zaman "n" ve "d" ünsüzüne dönüşmüştür. Şiir metinlerindeki

örnekleri şunlardır:

ahbap+**lık** (162/45)
aşna+**lık** (92/7)
gün+**nüh**(44/12)
zengin+**nih** (66/5)

asi+**lih** (155/18)
cennet+**lik** (36/7)
şad+**dih** (119/65)
müslüman+**lih** (12174)

2.2.2. Fiil Yapım Ekleri

/+lA-/ ~ /+DA-/ ~ /+rA-/

Bu ek Eski Türkçe döneminden bu yana bütün lehçelerde canlı olarak kullanılan ve işleklik sahası oldukça fazla olan bir isimden fiil yapım ekidir. Standart Türkiye Türkçesinde de çok yönlü türetmeler meydana getiren bu ek verimlilik sahası oldukça geniştir. Bir veya daha fazla heceli her türlü isim kök ve gövdeleriyle, sıfat, zarf vb. isim soylu

sözcüklere gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bu ek işlekliği türettiği fiillere birbirinden farklı anlamlar kazandırmasıyla da kendini göstermektedir (Korkmaz, 2003: 116). Şiirlerde çok sayıda örneği bulunan bu ek ünsüz benzeştirme sebebiyle bazen başındaki "l" ünsüzünün "d" ve "r" ye dönüştüğü görülmektedir. Şiir metinlerindeki bazı örnekleri şunlardır:

zayıf+**la-** (118/32)
yas+**da-** (144/11)
daş+**da-** (143/101)
ses+**de-** (41/11, 151/41)

çift+**te-n-** (116/5)
humar+**ra-n-** (129/2)
sızı+**la-** (172/11)
bağış+**la-** (103/8)

Sonuç

Ünsüz benzeştirmeleri konusunda zenginlik ve çeşitlilik noktasında önemli bir yeri olan Kars ağzının bu özelliğinin yöreye mensup olan önemli halk âşıklarından Şenlik'in şiirlerinde de tüm zenginliği ve çeşitliliği ile yerini aldığı görülmektedir. Şenlik'e ait şiirler incelendiğinde hemen hemen tüm benzeştirme hadiselerinin deyişlerde yer aldığı görülmektedir. Ancak şiirlerde diğer benzeştirme hadiselerine oranla tam benzeştirme hadiselerinin daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle Anadolu'da sadece Kars Azerileri ve Terekemeleri ağzlarında görülen -dl- > -dd-, -tl- > -tt- ve -sl- > -sd-, -şl- > -şd- benzeştirmeleri "l" sesini belli şartlarda "d" veya "t" sesine dönüştüren Kazak, Kıpçak ve Başkurt lehçelerinin bir özelliği olması nedeniyle bunun bir Kıpçak Türkçesi özelliği olduğunu göstermektedir. Zaten Kars Azerileri ağzına da Kars Terekemeleri ağzından geçtiği varsayılan bu özellik Terekeme ağzının Kıpçakçaya yakın özellikler gösterdiğine işaret

eden önemli hususiyetlerden de biridir. Bu yöreye mensup bir âşık olmasının yanında aynı zamanda bir Karapapak/Terekeme Türk'ü olan Şenlik'in şiirlerinde de bu benzeştirme hadiselerinin sıkça kullanılması önemli bir özellik olarak dikkati çekmektedir. Ayrıca seslerde meydana gelen hadiselerin morfolojik yapıyı da etkilediği bugüne kadar yapılmış olan ağız çalışmalarında da görülmektedir. Şenlik'in şiirleri incelendiğinde görülmüştür ki ünsüz benzeştirmeleri hadisesi bazı çekim ve yapım eklerine de sirayet etmiştir. Bu çalışmada ünsüz benzeştirmelerinin etki ettiği çekim ve yapım ekleri üzerinde de durulmuş ve bu yansımalar ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

KAYNAKÇA

Allahverdiyeva, Ş. ve Bulduk, T. B. (2013). Adıyaman İndere (Zey) Köyü Ağzı-Ses Bilgisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume: 6, Issue: 3, March 2013, p. 1109-1145.

- Alptekin, A. B. ve Coşkun, M. N. (2006). *Çıldırılı Âşık Şenlik Divanı*. Kars: Çıldır Valiliği Yayınları.
- Buran, A. (1996). *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Buran, A. (1997). *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Daşdemir, M. (2009, Mayıs). Tereke-me/Karapapak Ağızlarındaki İkili Biçimler ve Bunların Etnik Kökenle İlişkisi. II. Uluslararası Türkiye Türkçesi Çalıştayı'nda Sunulmuş Bildiri, Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Ercilasun, A. B. (2002). *Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Erdem, M. D. (2009). Asarcık/Samsun Ağzı-II (Ünsüzler). *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume: 2, Issue: 1, Summer 2009, p. 1-23.
- Ergin, M. (2009). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Erten, M. (1994). *Diyarbakır Ağzı İnceleme Metinler Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gülensoy, T.; Amanoğlu, E. K. ve Küçükler, P. (2009). *Nahçıvan Ağzı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Günşen, A. (2000). *Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kalay, E. (1998). *Edirne İli Ağızları İnceleme-Metin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2010). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Özkan, F. (1997). *Osmaniye Tatar Ağzı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Sağır, M. (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağızları İnceleme-Metinler-Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Yıldırım, Ö. (2019). Çıldırılı Âşık Şenlik'in Şiirlerinde Ünsüz Benzeşmeleri ve Bunların Eklere Yansımaları, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS8007>, Number: 74 Spring 2019, p. 197-204.